

استخراج نفت از خزر

سکوی ایران - البرز در آب‌های ایران حفاری می‌کند

سارا توانگر

رئیس‌جمهور محمود احمدی‌نژاد در نخستین روز مرداد ۸۸ فرمان بهره‌برداری از سکوی فراساحلی حفاری ایران - البرز را برای انجام عملیات حفاری و احتمالاً استخراج نفت در دریای خزر صادر کرد تا برادر بزرگتر سکوی ایران - خزر که در اکتشاف و استخراج نفت در آب‌های کم‌عمق ناکام مانده بود را این بار در آب‌های عمیق متعلق به ایران کام ایرانیان را به نفت خزر پس از سال‌ها شسیرین کند. اندک زمانی پس از بهره‌برداری از این سکوی شایبه‌ها و شبه‌ها در گرفت که بهره‌برداری از این سکوی جنبه آزمایشی و شاید نمادین دارد چرا که ایران برای هرگونه عملیات حفاری و استخراج در آب‌های عمیق خزر نیازمند مجوز بین‌المللی است. البته این ادعا از سوی مقامات رسمی به طور ضمنی رد شد و...

افزایش قدرت چانه‌زنی ایران

وزیر نفت نیز با بیان اینکه تا دو دهه آینده بسیاری از کشورهای صادرکننده نفت به کشورهای واردکننده تبدیل می‌شوند به طوری که خاورمیانه حدود ۶۵ درصد نفت را تولید خواهد کرد و بخشی از نیاز نفتی دنیا نیز از دریای خزر تامین می‌شود، می‌گوید: دریای خزر به عنوان منطقه بکر نفتی مورد توجه بسیاری از کشورهای قرار گرفته است. او همچنین با بیان اینکه آغاز فعالیت اکتشافی در دریای خزر، فضای جدیدی در صنعت نفت کشور ایجاد کرده است، می‌افزاید: افزایش تولید نفت و گاز، قدرت چانه‌زنی کشور در مجمع کشورهای صادرکننده نفت "اوپک" را افزایش می‌دهد. این در حالی است که ایران به منظور شروع حفاری در خزر با کمبود تجربه و دانش حفاری در آب‌های عمیق مواجه است.

سیفاله جشن‌ساز مدیر عامل شرکت ملی نفت ایران نیز اهداف عمده ساخت سکوی نیمه‌شناور ایران - البرز را انجام عملیات حفاری اکتشافی و تولیدی عنوان و تصریح می‌کند: این طرح برطرف‌کننده ضروریات و نیازهای حاضر و آینده کشور در تولید و اکتشاف در دریای خزر خواهد بود تا با تأمین حاکمیت سرزمینی این دریا، موجب ایجاد اشتغال در خطه شمال، اعتدالی صنعت دریا و زمینه‌سازی از ثروت عظیم دریایی ایران در آب‌های عمیق خواهد بود. او همچنین با بیان اینکه شرایط جغرافیایی خزر، ریسک حفاری، استفاده از تکنولوژی هزینه‌بر حفاری در آب‌های عمیق، شرایط سرمایه‌گذاری در این دریا را بر دیگر بخش‌های نفت‌خیز متفاوت کرده است، تصریح می‌کند: ۴۶ ساختار تاکنون در دریای خزر شناخته شده که با این شرایط سکوی ایران - البرز با مأموریتی که دارد به عملیات حفاری و استخراج نفت از این ساختارها خواهد پرداخت.

وزیر نفت ایران ذخایر قابل استحصال از دریای خزر را براساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته حدود ۱۵ میلیارد بشکه نفت و ۱۱ تریلیون مترمکعب گاز برآورد می‌کند. این در حالی است که برآوردهای بسیار متفاوتی از میزان واقعی نفت و گاز دریای خزر تاکنون ارائه شده است که بخش زیادی از آن محصول تلاش سازمان یافته آمریکا در بزرگ‌نمایی دور از واقعیت در آمار و ارقام ذخایر هیدروکربوری دریای خزر به منظور باز کردن پای شرکت‌های بزرگ نفتی در این منطقه و سرمایه‌گذاری در حوزه‌های مربوط به نفت و گاز خزر است. بنابراین در رابطه با میزان ذخایر نفت و گاز دریای خزر نظرات متفاوتی ارائه شده که از ۱۵ تا ۲۰۰ میلیارد بشکه متفاوت است. همچنین براساس برخی مطالعات انجام شده طی سال‌های اخیر میزان نفت قابل برداشت از بستر دریاچه خزر دست کم ۸۰ میلیارد بشکه اعلام شده است. اما اداره اطلاعات انرژی آمریکا ذخایر ثابت شده نفت خزر را بین ۱۷ تا ۳۳ میلیارد بشکه برآورد کرده و حد پایین این برآورد را با ذخایر نفت قطر و حد بالای آن را با ذخایر نفت آمریکا قابل قیاس دانسته و در همین حال پیش‌بینی کرده است که تا سال ۲۰۱۰ کشورهای حوزه دریای خزر روزانه بین ۲/۴ تا ۵/۹ میلیون بشکه نفت تولید کنند.

سکوی نیمه‌شناور ایران - البرز که در ۱۶ اسفند ماه ۱۳۸۷ به منظور آغاز عملیات آزمایشی به آب‌های ساحلی و کم‌عمق (۳۰ متری) نزدیک بندرگاه نفتی نکا منتقل شد، بالاخره پس از گذشت بیش از چهار ماه در روز یکم مرداد ماه ۱۳۸۸ در حالی از سوی رئیس‌جمهور به منظور بهره‌برداری افتتاح شد که به ادعای برخی تحلیل‌گران، ایران تا دریافت مجوز رسمی از سوی مجامع بین‌المللی حق هیچ‌گونه حفاری در دریای خزر را ندارد و هنوز این پروژه شکل قالب آزمایشی دارد و به مرحله حفاری نرسیده است. اما رئیس‌جمهور در روز بهره‌برداری از این سکوی به عنوان یک پروژه ملی با بیان اینکه پروژه مهم ساخت سکوی عظیم حفاری ایران - البرز به پایان رسیده و آماده حفاری برای انجام کارهای اکتشافی و بهره‌برداری در دریای خزر است، درباره نحوه فعالیت سکوی ایران - البرز اعلام کرد: هم‌اکنون سکوی ایران - البرز در یک روند فعالیت‌های اکتشافی، عملیات شناسایی و اکتشاف را انجام می‌دهد و پس از موفقیت‌آمیز بودن نتایج فعالیت‌های اکتشافی برنامه بهره‌برداری از آن تنظیم خواهد شد. او همچنین با بیان اینکه عملیات فعلی شناسایی در "حوزه آب‌های ایران" انجام می‌شود ابراز امیدواری کرد: در مناطق مرزی و مشترک نیز با کمک همسایگان کار کنیم که این موضوع می‌تواند باعث توسعه همکاری‌های منطقه‌ای شود. رئیس‌جمهور درباره برنامه دولت برای تعیین رژیم حقوقی دریای خزر به طور هم‌زمان با بهره‌برداری از سکوی ایران - البرز می‌گوید: لزومی به "هم‌زمانی" این دو مسئله نیست و مسیر تعیین رژیم حقوقی دریای خزر و مذاکره با کشورهای همسایه از جمله ترکمنستان، آذربایجان و قزاقستان ادامه دارد. وی ابراز امیدواری می‌کند که در تعیین رژیم حقوقی دریای خزر در مذاکرات بعدی به نتیجه برسیم.

غلامحسین نوذری وزیر نفت نیز با بیان اینکه ۴۶ حوزه استخراج نفت را در دریای خزر شناسایی کرده‌ایم اظهار می‌دارد: هم‌اکنون هشت حوزه استخراج نفت در دریای خزر قابلیت بهره‌برداری دارد. محمدحسین دانا مدیرعامل شرکت نفت خزر با اشاره به اینکه ما از حضور سکوی نیمه‌شناور در حیطه خزر بهره‌برداری‌های مطمئن خواهیم برد، اظهار می‌کند: اولین مطلبی که در این حوزه باید حل شود، بحث تثبیت حاکمیت و تعیین رژیم حقوقی ایران از خزر است که امیدواریم از این ابزار حاکمیتی به نفع خوبی استفاده کنیم. او می‌افزاید: بحث بعدی ما تثبیت حدود نفت است تا بتوانیم مسیر توسعه‌ای فعالیت‌های نفتی را آغاز کنیم و اقدامات توسعه‌ای را که منجر به بهره‌برداری و تولید نفت خواهد شد دنبال کنیم. او همچنین در مورد عکس‌العمل کشورهای همسایه ایران در مورد شروع حفاری در خزر از سوی ایران می‌گوید: ما بعید می‌دانیم که آنها عکس‌العملی داشته باشند، چون موقعیت حفاری ما در محدوده آب‌های حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران است و امیدواریم که دچار مشکل نشویم و کارمان را به نحو مطلوب انجام بدهیم، کما اینکه بررسی عکس‌العمل آنها در اختیار دیگر دستگاه‌ها است و آنها این موضوع را باید دنبال کنند.

این گزارش دریای خزر را منطقه‌ای شامل دولت‌های ساحلی این دریا یعنی آذربایجان، قزاقستان، ترکمنستان، روسیه و ایران تعریف و پیش‌بینی کرده است که سطح تولید نفت خزر در سال ۲۰۱۵ به چهار میلیون بشکه در روز برسد و این در حالی است که میزان تولید کشورهای عضو اوپک در همین سال ۴۵ میلیون بشکه خواهد بود.

موقعیت استراتژیک دریای خزر

ماجرای تولید نفت در حاشیه دریای خزر به حداقل ۱۱۰ سال قبل و تولید در چاه‌های غنی باکو باز می‌گردد. اما برداشت از منابع عمده نفت و گاز این دریاچه، تقریباً پس از فروپاشی اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی (سابق) در سال ۱۹۹۰ آغاز شد. درست بلافاصله بعد از فروپاشی شوروی و تجزیه آن، تغییراتی اساسی در وضع ژئوپلیتیک دریای خزر پیش آمده و خزر به عنوان بزرگترین دریاچه جهان یکی از مهم‌ترین و استراتژیک‌ترین بخش‌هایی است که از دیرباز نقش تعیین‌کننده‌ای در مناسبات جهانی داشته است، به گونه‌ای که طبق پیش‌بینی‌های انجام شده، در سال ۲۰۲۰ میلادی ۳/۵ درصد عرضه جهانی نفت و ۷ درصد عرضه جهانی گاز را به خود اختصاص خواهد داد. کشورهای حاشیه‌ای دریای خزر که پس از فروپاشی شوروی سابق به وجود آمدند اغلب با حمایت آمریکا و تشکیل کنسرسیوم‌هایی، به فعالیت‌های اکتشافی و حفاری و در نهایت تولید نفت و گاز در دریای خزر اقدام کردند. نوع این قراردادهای عمدتاً از نوع مشارکت در تولید بود. اما ایران در این زمینه تنها یک موافقت‌نامه با شرکت برزیلی پتروبراس برای حوزه‌های نفتی جنوب خزر منعقد کرده است که البته آن هم هنوز اجرایی نشده است. مدیر عامل شرکت نفت خزر در مورد مذاکره با شرکت پتروبراس برزیل برای همکاری با ایران در زمینه اکتشاف در خزر می‌گوید: شرکت برزیلی اعلام کرده که به دلیل اینکه ذخایر مختلفی کشف کردند، در حال حاضر منابع زیادی اعم از سرمایه‌ای و نیروی انسانی در اختیار ندارند که بتوانند خارج از آن به کار گیرند؛ ولی همچنان با آنها در ارتباط هستیم که در اولین زمان ممکن بتوانیم از دانش فنی آنها بهره بگیریم و به کار خود سرعت بدهیم. در این خصوص نیز پیشتر سیفاله جشن‌ساز از توافق جدید با یک شرکت آسیایی برای حفاری در آب‌های عمیق دریای خزر خبر داد. اما از دیگر مشکلاتی که به منظور تولید نفت و گاز در دریای خزر پیش روی ایران بود، نبود امکانات تخصصی از جمله دکل‌های حفاری در آب‌های عمیق بود که وجود تحریم‌های بین‌المللی همه‌جانبه بر علیه کشور بر این مشکل دامن می‌زد.

آمریکا ساز مخالف می‌زند

از طرف دیگر در حالی که نفوذ آمریکا در سال‌های اخیر در دریای خزر به پایین‌ترین میزان رسیده است، باراک اوباما رئیس‌جمهور ایالات متحده و تیم او مصمم هستند تا با رویکرد جدید و پذیرش منافع حیاتی روسیه و خطوط قرمز کشورهای بزرگ منطقه به توافق‌های چندجانبه و بلندمدت با کشورهای منطقه دست یابند. بعد از فروپاشی شوروی در دهه ۹۰ و طرح نظم نوین جهانی توسط بوش پدر رؤسای جمهوری آمریکا به تناوب اعلام کردند که حضور در منطقه خزر برای ایالت متحده اولویت استراتژیک دارد. آنها در جستجوی چه هستند؟ کارشناسان می‌گویند: اول بازداشتن مسکو از تسلط بر همسایگان، دوم پیگیری راهبردی که در آن جمهوری اسلامی ایران از هرگونه منافع ژئوپلیتیکی و اقتصادی بی‌بهره باشد و سوم کاستن از نفوذ اقتصادی چین در منطقه. در حال حاضر از آنجایی که درآمدهای انرژی برای کشورهای حوزه دریای خزر حیاتی است، آمریکا سعی دارد تا در طول بحران اقتصادی جهان در تقویت درآمدهای این کشورها از این حوزه بکوشد. این کشورها اغلب با حمایت آمریکا و تشکیل کنسرسیوم‌هایی به فعالیت‌های تولید نفت و گاز دریای خزر اقدام کردند. برای نمونه می‌توان از قرارداد آذربایجان با کنسرسیومی به رهبری بریتیش پترولیوم در مورد بهره‌برداری از حوزه‌های نفتی آذری، گونشلی و شیراک (ACG) نام برد. قرارداد توسعه این میدان که در سپتامبر ۱۹۹۴ به امضاء رسید، قرار است ظرف مدت ۳۰ سال با سرمایه‌گذاری ۲۰ میلیارد دلار توسعه یابد. همچنین حوزه نفتی قره چنگک در قزاقستان با کنسرسیومی به رهبری آجیپ و بریتیش گاز و حوزه نفتی تنگیز در قزاقستان نیز با کنسرسیومی به رهبری شورون تگراکو و... نیز از جمله میدان‌های در حال توسعه در دریای خزر هستند.

دستاوردهای ایران

ساخت سکوی نیمه‌شناور ایران - البرز به عنوان یکی از دستاوردهای بزرگ ایران با

بیشترین استفاده از توانمندی ساخت داخل و آغاز حفاری نفت و گاز در دریای خزر می‌تواند ایران را به یکی از بازیگران اصلی در صحنه تأمین انرژی دریای خزر مبدل کند. مدیرعامل شرکت نفت خزر در این زمینه با بیان اینکه کمتر از ۱۰ کشور در جهان دانش فنی ساخت این سکو را دارند، می‌افزاید: با تکمیل ساخت سکوی حفاری نیمه‌شناور "ایران البرز"، ایران به مجمع کشورهای دارای دانش فنی ساخت این نوع سکوهای حفاری دست یافت. براساس برآوردهای صورت گرفته قیمت تمام شده این سکو ۲۶۱ میلیون دلار به اضافه ۱۰۰ میلیارد تومان است که در مقایسه با قیمت اولیه ۴۶ میلیون دلار و ۶۶ میلیارد تومان جمعاً معادل حدود ۱۱۸ میلیون دلار افزایش قیمت داشته است. اما مهم سرمایه‌گذاری لازم برای استخراج نفت است که ایران باید به آن فکر کند، مدیر عامل شرکت نفت خزر با بیان اینکه به منظور توسعه این سکو به ۱۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری نیاز خواهیم داشت می‌گوید: کار در آب عمیق متأسفانه زمان‌بر است و پیش‌بینی ما این است که برنامه اولین سکوی حفاری در ۲۵۰ کیلومتری از ساحل نکا بین ۶ ماه تا یک سال طول بکشد و برای تولید و بهره‌برداری به سازه‌های عظیم‌تری نیاز داریم. وی ادامه می‌دهد: به طور مثال همین سکوی حفاری حدود ۱۵ هزار تن سازه فلزی و ماشین‌آلات دارد و اگر قرار باشد کار تولید را شروع کنیم، به تجهیزات بیشتری نیاز داریم که حداقل به ۵ سال زمان نیاز دارد. دانا ادامه می‌دهد: برای شروع کار تولید و بهره‌برداری از سکوی ما نزدیک به ۳۰۰-۲۰۰ هزار تن سازه فلزی لازم داریم و محدودیت‌هایی که وجود دارد به ما اجازه نمی‌دهد که در کوتاه‌مدت این کار را دنبال کنیم. وی می‌افزاید: به طور مثال در شرکت صدرا که پیمانکار این پروژه بوده حداکثر امکان تأمین نزدیک به ۱۰ هزار تن سازه فلزی در طول یک سال وجود دارد و اگر قرار باشد که ۲۰۰ هزار تن سازه در طول یک سال تأمین شود، به ۲۰ شرکت مثل صدرا نیاز داریم. سکوی ایران - البرز می‌تواند عملیات حفاری را به صورت نیمه‌شناور تا عمق هزار و ۳۰ متر از سطح آب و تا ۶ هزار متری بستر دریا انجام دهد. این سکو که حدود ۱۴ هزار تن وزن دارد و ۱۲۰ نفر روی آن فعالیت خواهند کرد قرار است در آینده نزدیک در فاصله ۲۵۰ کیلومتری بندر نکا کار خود را شروع کند و ایران می‌گوید: ما در محدوده آب‌های بین‌المللی ایران فعالیت می‌کنیم. آیا در جریان سفر سرگئی شمتاکو وزیر انرژی روسیه به ایران در مرداد ماه توافق‌های تازه‌ای صورت گرفته است؟